

Odnos do okolja v luči desete zapovedi iz Dekaloga

The Attitude Towards the Environment from the Aspect of the Tenth Commandment of the Decalogue

Janez PIRNAT*

Izvleček

Pirnat, J.: Odnos do okolja v luči desete zapovedi iz Dekaloga. Gozdarski vestnik št. 7-8/1994. V slovenščini s povzetkom v angleščini, cit. lit. 14.

Sodobna antropocentrična kultura izvira iz antičnega grškega in judovskega duhovnega sveta, ki sta temelj evropske civilizacije. Stara zaveza spada med najpomembnejše izvore evropske kulture, deset zapovedi pa velja za enega izmed vrhuncev Stare zaveze. Zanima nas, kakšna napotila za okoljsko etiko in ravnanje najdemo v Dekalogu, še posebej v deseti zapovedi, za takratni in sedanjí čas.

Ključne besede: Dekalog, okoljska etika, odgovornost, svoboda

1 UVOD

1 Introduction

Ko govorimo o evropski kulturi, jo danes pogosto označujemo z izrazom antropocentrična. Trdimo, da izvira ta antropocentrizem iz grške in judovske tradicije, ki sta temelj evropske civilizacije. Življenje in delovanje, ki je postavljalo človeka kot izhodišče za določanje vseh razmerij v odnosu do okolja, dolga stoletja sploh ni bilo sporno, saj je nakazovalo možnost preživetja in obvladovanja narave. Pomenilo je enega najglobljih vzgibov v razvoju človeškega duha. Na drugi strani pa je takšna miselnost postopno odtujila človeka od njegovih duhovnih temeljev in narave. To trditev potrjuje prav dvajseto stoletje, saj ga zaznamujejo vojne in globalni okoljski problemi. Prav slednji so zbudili živahno zanimanje za novo

Synopsis

Pirnat, J.: The Attitude Towards the Environment from the Aspect of the Tenth Commandment of the Decalogue. Gozdarski vestnik No. 7-8/1994. In Slovene with a summary in English, lit. quot. 14.

Modern anthropocentric culture originates in the antique Greek and Jewish spiritual world, which represent the basis of European civilization. The Old Testament is one of the most important sources of European culture and the ten commandments represent a culmination therein. It would be quite of interest to know what kind of instruction regarding environmental ethics and corresponding activities could be found in the Decalogue - especially in the tenth commandment - concerning those times and the present moment.

Key words: Decalogue, environmental ethics, responsibility, freedom

okoljsko etiko, ki bi pomenila nov korak človeka k naravi, torej etika z naravo za človeka. O tem lahko bralec zve kaj več tudi iz nekaterih del, ki so navedena v literaturi (Golob 1992, Kim 1992, Pirnat 1992). Pričujoča razprava se zato ne ukvarja toliko z okoljsko etiko, kot z izhodišči zanjo. Prav zato nas zanima, kakšna napotila k okoljski etiki lahko najdemo v Stari zavezi (dalje SZ), eni izmed temeljnih knjig, ki je oblikovala človeško ravnanje v odnosu do bližnjega pa tudi do sveta. Ob tem se bomo podrobneje ustavili ob Dekalogu. Deset zapovedi, kot jih prinaša SZ, velja za nekakšen vrhunec SZ, nanje so se sklicevali številni ljudje že od njihovega nastanka pa vse do danes, zato lahko upravičeno domnevamo, da so značilno zaznamovale duhovni in gospodarski razvoj svoje dobe ter tudi poznejših časov.

Če prebiramo deset zapovedi, nas lahko preseneti, da nobena ne govori neposredno o naravi. Kako torej sploh lahko izvajamo okoljsko etiko iz teksta, ki okolje tako

* Spec. J. P., dipl. inž. gozd., Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 63, SLO

pomanjkljivo obravnava? Če želimo razumeti bistvo sporočila Dekaloga, se moramo dobro živeti v takratni čas. Spoznanje, da v Dekalogu odnos do narave ni posebej opredeljen, nekateri avtorji utemeljujejo z razmeroma zanemarljivimi okoljskimi problemi takratne dobe in trdim življenjem na robu puščave. Ta trditev le deloma drži, saj so se, zgodovinsko gledano, okoljski problemi najprej pokazali prav v predelu t.i. "rodovitnega polmeseca". To suho znanstveno razumsko razlago skušamo danes dopolniti tudi tako, da se čim bolj približamo mišljenju in čustvovanju takratnih ljudi. Razumeti namreč moramo, da so stara ljudstva Bližnjega vzhoda živila popolnoma drugače, popolnoma povezano z Jahvejem, lahko bi rekli celo v Jahveju, in zato niso čutila potrebe, da bi svet okrog sebe vsakodnevno razumsko ločevala na duhovni in materialni, materialnega pa na živo in neživo naravo itd. To seveda ne pomeni, da niso poznali narave, saj so jo kot nomadi in zgodnji naseljenci morali odlično poznati, kar nam med drugim potrjujejo tudi številne navedbe živali in rastlin v SZ ter simbolne povezave iz okolja, ki jih uporabljajo številni preroki (prim. Vp 1, 17; Iz 13, 21; Sof 2, 14).

Trditev, da ni v Svetem pismu ene zvečičavne misli, ki bi izčrpno okarakterizirala razmerja med človekom, naravo in Bogom (Kirn 1992 str. 6) zato ne drži. Jahve večkrat opozarja svoje ljudstvo, da je on gospodar dežele, njegovo ljudstvo pa mora ravnati kot skrben najemnik, še posebej v občutljivem okolju Sredozemlja (prim. 5 Mz 7, 22; Job 14, 18-19; Ezk 28, 20; Jer 2, 13; Jer 14, 22). Hebrejci za naravo niso poznali posebne besede (Alexander 1984), pač pa je bila zanje le poseben izraz božjega delovanja. Tako kot se z naravo dnevno srečujejo, so se tudi dnevno soočali z Jahvejem. Poudarjamo, da so ta ljudstva doživljala naravo in okolje in celo bližnjega v luči enovite povezanosti z Jahvejem. Zato so jim v tej intenzivni povezanosti tudi za gospodarjenje z okoljem popolnoma zadoščali zakoni z izrazito poudarjenim moralnim izhodiščem. V visokih moralnih normah pa se judovska zakonodaja najbolj značilno razlikuje od drugih sočasnih zakonodaj starega vzhoda. Smo torej v času,

ko se Jahve tako rekoč dnevno "pogovarja" s svojim ljudstvom, ki zato ne čuti potrebe, da bi ločevalo posvetno in sveto, saj mu je vse okrog v nekem smislu sveto. V tem se zelo približujejo gledanju na svet, ki so ga poznali tudi severnoameriški indijanci in se ga danes spominjamo ob prebiranju znamenitega govora poglavarja Seatla.

V zgodnjih začetkih izraelske zgodovine, kot jo prinaša SZ, so torej ljudi vodile moralne zapovedi; te zajemajo in določajo celotno njihovo življenje, zato je takratni človek tudi probleme v okolju doživljal in presojal izrazito moralno in jih je torej izražal v osebnem dialogu z Jahvejem, v prispodobi nesreče in težav (prim. Job 1, 14 - 21). Tako lahko upoštevamo, da narava sicer ni v Dekalogu nikoli pojmovno omenjena, hkrati pa razumemo, da lahko izhodišča za okoljsko etiko kljub temu lepo izpeljemo tudi iz Dekaloga. Okoljska etika mora sloneti na moralnih temeljih, saj določa delovanje človeka, ki je tudi ob posegih v okolje v dejavnem odnosu do bližnjega. Slednje velja še posebej za deseto, "zadnjo" zapoved, ki je primerno izhodišče za današnje razmišljanje o okoljski etiki.

2 DEKALOG

2 DECALOGUE

V Svetem pismu SZ najdemo dva zapisa desetih zapovedi, in sicer 2 Mz 20 in 5 Mz 5. (Na tem mestu ju ne navajam, saj ju bo vsakdo, ki ga razprava zanima, zlahka poiskal sam). Oba zapisa sta si zelo podobna in kaže, da sta zapisovalca obeh odlomkov črpala iz skupnega "prateksta", ki, žal, ni več ohranjen. Struktura obeh zapisov je podobna. Oba se začneta z uvodno Jahvejevo predstavitvijo, tej sledijo zapovedi in prepovedi. Kot kažejo nekateri drugi teksti, je bila takšna struktura kar močno zasidrana med Izraelci, saj jo pozneje večkrat uporabljajo tudi preroki (prim. Oz 4, 2; Oz 12, 10; Jer 7, 9). Očitno je imel Dekalog močen vpliv na številne preroške tekste, saj je prinašal osnovne moralne norme, mimo katerih ni mogel noben poznejši zapisovalec besedil.

Najstarejši zapis zapovedi postavljajo strokovnjaki nekako v 13. do 12. stoletje pred

Kristusom (Cazelles 1979), torej nekako v Mojzesov čas, čeprav moderna kritika ne trdi, da je avtor ravno Mojzes. Poznejši redakciji, ki sta danes ohranjeni, izvirata verjetno iz časov Sodnikov oziroma monarhij (Cazelles 1979, Grabner in dr. 1984). V zapovedih ne naletimo na pojme, kot so kralj, mesto, srečamo pa se že s hišo, poljedelstvom in živino, kar kaže že na določeno ustaljenost, ki je čisto nomadska družba še ni poznala, oziroma v Mojzesovem času še niso imele posebne veljave. Zanimivo, da se prav deseta zapoved spet nekoliko razlikuje od prejšnjih, saj izčrpno pojasnjuje vsebino prepovedi. Lahko rečemo, da je ta razširitev nastala tudi zaradi potrebe, da se nedvoumno zajame vse novejšo civilizacijske pridobitve takratne družbe.

Osnovno besedilo, zapis v kratkih besedah, je bil gotovo podoben starim orientalskim pogodbam med gospodarjem, ki se v začetku predstavi, in podložnikom, ki se ga dotikajo prepovedi in zapovedi, torej določila v pogodbah. Podobne postavbe poznajo tudi druga ljudstva tistega časa, zlasti v cvetočih kulturah Egipta in Mezopotamije. Število deset je zdaj sprejeto tradicionalno, čeprav zapovedi v prvotni obliki niso bile nujno vezane ravno na število deset. Se je pa število deset kmalu uveljavilo, kar dokazujejo navedbe na drugih mestih (2 Mz 34, 28; 5 Mz 4, 13; 5 Mz 10, 4). Najbolj znan zakonik tistega časa je gotovo zakonik babilonskega kralja Hamurabija, ki je vladal nekako med leti 1791 - 1750 pred Kr., poznamo pa tudi starejše zakonike, npr. Zakonik Lipit Ištarja (1900 - 1850) in ešnunski zakonik, ki spada v isti čas (Cazelles, 1979). Vsi ti orientalski zakoniki so sestavljeni v značilnem slogu t. i. kazuističnega prava, ki izraža prepoved v pogojniku. Navedimo primer: "Ako posodiš denar... ne bodi kakor oderuh". Dekalog pa je zapisan drugače, v slogu t. i. apodiktičnega prava. Značilnost tega sloga je velelnik, ki na kratko zapoveduje ali prepoveduje določeno ravnanje. Izraelsko pravo je gotovo sprejemalo vplive drugih orientalskih ljudstev, še največ ljudstev iz Kanaana, kljub vsemu pa je ohranilo še eno posebnost, v katerem se odločilno razlikuje od vseh drugih orientalskih ljudstev. V Hamurabijevem zakoniku je

bralcu jasno, da jih je izdal kralj, torej Hamurabi sam. Bogovi so mu sicer dali dovoljenje, toda delo je vendar Hamurabijevo. V Dekalogu pa daje zapovedi Jahve osebno, "narekuje" jih piscu, ki jih le zapiše, ne lasti pa si zakonodajalske moči. Pisec je le posrednik med človekom in Bogom.

Struktura desetih zapovedi je prav tako zanimiva, saj kaže na razmerja med posameznimi zapovedmi. Prve tri zapovedi se nanašajo na razmerje med Jahvejem in človekom, drugih sedem pa se nanaša na medsebojna razmerja med ljudmi. Primerjava s sorodnimi teksti opozarja, da je zadnjih šest zapovedi še najbolj podobnih prvotnemu prabesedilu, ki je bilo verjetno v celoti sestavljeno iz kratkih zapovedi in prepovedi. Zanimivo je, da so v poznejših redakcijah zapisovalci močnejše dopolnjevali ravno prve zapovedi, ki so urejale odnos med Izraelci in Jahvejem. Očitno je Izraelec nagonsko čutil potrebo, da stalno utrjuje zavezo med seboj in Jahvejem, saj se je ravno v tem posebnem odnosu najbolj razlikoval od okoliških puščavskih politeističnih ljudstev. Zapovedi prinašajo pravila vedenja in ravnanja v odnosu do Boga in bližnjega, v tej zvezi pa je zajeto tudi celotno človekovo delovanje, torej tudi preudarnost pri posegih v okolje. V moralno tako temeljnem tekstu tudi današnji človek upravičeno išče spodbude za svoje celostno vedenje in ravnanje, torej tudi za odnos do okolja.

Iz zgodovine vemo, da so se prve večje in celo nepovratne spremembe v okolju pojavile ob prehodu iz nomadskega življenja v višje oblike organizirane človeške skupnosti, torej ob začetku nastajanja agrarnih skupnosti, poljedelstva, živinoreje in stalne naselitve. Oglejmo si nekaj značilnosti nomadskega življenja. Nomadstvo je temeljni način življenja še iz prazgodovinskih časov, oblika, ki je omogočila preživetje na robu puščave. (Zato je za to obliko morda bolj primeren naziv seminomadi, prim. Toynebee 1976). Domače živali, koze in ovce, so bile glavni vir hrane in obleke. Nomadi niso poznali zasebne lastnine zemlje, so pa dovolj ljubosumno čuvali "svoje" vodnjake in izvire (1 Mz 26, 15-22). Nomadstvo je bilo dolga stoletja svojevrsten način življenja, ki se je odvijalo med oazo, kjer je bila blaginja, voda, ki pa je seveda ni

bilo hkrati dovolj za vse, in puščavo, kjer ni bilo virov za preživetje. Zaradi tega je človek nomad popotnik. Za kopičenje bogastva oz. presežne vrednosti torej ni bilo niti časa niti naravnih danosti. Nomadstvo je bilo svojevrsten odgovor na danosti okolja, klime in tal. Zanimivo je, da so nekateri preroki (Jer 2, 2; Oz 2, 16; Oz 13, 5; Am 2, 10) imeli nomadski čas za ideal, ki ga še niso umazale poznejše razvade; te naj bi bili pridobili od Kanaancev, so pa v bistvu značilnost višje stopnje civilizacije. Ta prehod v stalno naselitev je bil nekako tudi čas, v katerega postavljamo redakcijo Dekaloga, kot ga poznamo danes.

Z razvojem civilizacije - z nastankom stalnih naselij, se je človek v prostoru ustalil in šele ta nastanitev mu je omogočila rast blaginje oz. vsaj določene presežne energije, s tem pa tudi možnost zmerne in včasih nezmerne bogatenja. Z razvojem mest je človek prvič zmozel spreminjati naravo in ustvarjati okolje ne samo v materialnem pač pa tudi duhovnem smislu. Stalna naselitev je ena največjih sprememb v človekovem življenju in mišljenju. V nekem smislu je ta sprememba še bolj radikalna, kot sprememba, ki jo je prinesla industrijska revolucija, saj gre pri slednji le za novo tehnološko raven, miselnost pa ostaja ista.

Značilnost trajne naselitve na izbranem prostoru je postopno naraščajoča blaginja, ki jo zaznamuje več imetja in posesti. S tem so se pojavile tudi prve socialne razlike, krivice in napetosti v družbi. Berača npr. le redko srečamo v zgodnjem Izraelu, pojavijo se šele v dobi monarhije, ko se je začelo kopičenje bogastva v vladajoči hierarhiji (Grabner-Heider in dr., 1984). Vsa ta družbena neskladja niso ostala brez odmeva tudi v Dekalogu, h kateremu se spet vračamo. Če prepoveduje sedma zapoved "ne kradi", še vedno obče veljavno nemoralno dejanje, kar kraja brez dvoma je, pa je za naše razmišljanje ključna deseta božja zapoved, ki jo zaradi tega zapisujem v obeh oblikah, kot ju prinaša Sveto pismo (1975):

2 Mz 20, 17:

Ne želi hiše svojega bližnjega; ne želi žene svojega bližnjega ne hlapca ne dekleta ne vola ne osla in ničesar, kar je tvojega bližnjega!

5 Mz 5, 21:

Ne želi žene svojega bližnjega! Ne želi svojega bližnjega hiše, ne polja ne hlapca ne dekleta ne vola ne osla in ničesar, kar je tvojega bližnjega!

Sedma božja zapoved posredno govori o posesti, ki je praviloma nekaj dobrega in normalnega ter pomembna vrednota, saj omogoča preživetje. Kraja to možnost preživetja in življenjske varnosti ogroža, zato je zločin nad bližnjim (Einspieler 1992). Deseta zapoved prepoveduje pohlep, v nadaljevanju pa ga tudi razčlenjuje, zato se najde v skupnem zapisu tako spolni pohlep kot pohlep po posesti. V današnjem času obravnavamo lastnino seveda nekoliko drugače, zato se zdi zapis morda malo arhaičen, saj dekel in hlapcev skoraj ne poznamo več. V tej zvezi gre predvsem za delovno silo. Sem smiselno spada tudi pohlep po ženi bližnjega, ki je pomenila delovno silo, hkrati pa gre seveda za očitno spolno poželenje. V današnji razpravi skušamo razbrati odnos do okolja, zato se bomo omejili le na prepoved pohlepa po posesti, druga vprašanja puščamo ob strani, čeprav so z etičnega vidika nedvomno povezana.

Deseta zapoved torej prinaša pomemben korak naprej, saj prepoveduje prizadevanja, s katerim bi si posameznik prilastil že razdeljeno premoženje, torej lastnino bližnjega ali premoženje, ki ima pomen za širšo skupnost. V teološkem smislu jo razlagamo s tem, da je samo Jahve posestnik dežele in jo daje svojemu ljudstvu le v dar (prim. prva zapoved). V luči vseh zapovedi vidimo, da stojita v ospredju blaginja in življenje vsakega posameznika, ki ima visoko ceno, njeno nasprotje pa je ravno pohlep, ki (p)ostaja vir vsega zla. Veliko zlo je takrat pomenil pohlep po živini bližnjega, saj je bila s tem v temelju ogrožena možnost za preživetje. Zato deseta zapoved posebej navaja kot očitno pomembni domači živali vola in osla. Obe živali sta bili temeljnega pomena za dostojno preživetje Izraelcev. Kot zanimivost povemo, da osli potrebujejo veliko vode in trave, ki danes nista tako pogosta v Palestini. Tudi na podlagi tega lahko sklepamo, da je dežela "rodovitnega polmeseca" med Nilom, Evfratom in Tigrisom zaradi erozije in izsekovanja gozdov izgubila precej svoje

nekdanje plodnosti (prim. Haag, 1971, McKenzie, 1965). Okoljske probleme so torej poznali tudi Izraelci.

Osel ima v SZ tudi simbolno vlogo, saj nastopa kot simbol svobode (1 Mz 16, 12; Job 39, 5) pa tudi zvestobe (Iz 1, 3). Jahve skrbi za živali (Ps 104, 11) in ima občutek zanje (Jer 14, 16; Iz 30, 24; Iz 32, 20). Osel in vol sta spadala med najpomembnejše domače živali Bližnjega vzhoda. Ni čudno, da se pojavita celo v izraelskih zakonih (2 Mz 20, 17; 2 Mz 21, 33; 2 Mz 22, 3, 8; 2 Mz 23, 4). Osla uporabljajo tako preprosti kmetje kot kralji. Kdor jih je bližnjemu odvzel, ga je s tem oropal za pošteno življenje. Če je šlo pri tem še za nepravilno kopičenje dobrin, je to dejanje pomenilo hud greh, ki ga je ostro bičal tudi prerok Izaija (prim Iz 5, 8). Deseta zapoved, ki prepoveduje kopičenje dobrin, prepoveduje tudi krivično razdelitev dobrin in s tem ogrožanje življenja bližnjega. Tu se nedvoumno srečamo z etiko, kot jo razume SZ. Deseta božja zapoved v prispodobi velja za vsako grabljenje zemeljskih dobrin, ki si jih kopiči človek ali manjšina na račun bližnjega, naroda ali celine. Deseta zapoved torej smiselno obsoja vse totalitarne sisteme, ki so skušali okovati človeka in si prigrabiti dobrine narave. Industrijska revolucija pomeni prvi takšen večji odklon, ki traja vse do danes in ga najdemo tako v najbolj brezobzirnem zgodnjem kapitalizmu kot tudi v vseh oblikah komunističnega gospodarstva. Tako komunizem kot zgodnji kapitalizem sta pojmovala odnos do narave izrazito kolonizacijsko ali celo sužnjelastično in sta zato v nezdružljivem nasprotju z deseto zapovedjo Dekaloga, s tem pa tudi s kakršno koli okoljsko etiko in moralo. Ob koncu dvajsetega stoletja ostajajo odprta številna pereča vprašanja. Razviti svet z nekako četrtino svetovnega prebivalstva danes porablja tri četrtine svetovnih dobrin. Samo razviti svet ima danes denar in tehnologijo za izkoriščanje naravnih bogastev, ki ležijo na težko dostopnih mestih (npr. manganovi gomolji na morskem dnu), podobno je z bogastvi Antarktike. Človeštvo je na pomembnem razpotju in morda ima poslednjo priložnost, da vsaj tu poskuša uvesti pravičnejšo delitev dobrin med narodi. Danes vse pomembne človeške odlo-

čitve učinkujejo globalno, zato naj okoljska etika prežema tudi vsako politično odločitev.

3 OKOLJSKA ETIKA DEKALOGA IN DANAŠNJI ČAS

3 ENVIRONMENTAL ETHICS OF THE DECALOGUE AND THE PRESENT TIME

Pisanje o Dekalogu danes povzroča nemajhne težave predvsem zato, ker prevladajo svet duhovno bogatega orientalskega človeka v metrični (merski) svet tehnične civilizacije, kamor starodavnega duhovnega sveta, ki je še živel v enotnosti Boga, narave in človeka, ni lahko umestiti. Človek, ki priznava le merljive zakone obvladane narave, tehnike in jezika, bo težje zaznal govorico, s katero nam sporočilo Dekaloga govori tudi danes, kajti osiromašili smo tudi pojem svobode. Danes nam ta beseda pogosto pomeni, da smo prosti od nečesa, česar nam potem ni treba narediti (prim. Einspieler, 1992). Podobno gledanje pozna sicer tudi SZ v pomenu svobode od prisile in suženjstva (2 Mz 21, 2). Toda Dekalog nam že postavi iztočnico svobode, ki jo moramo upoštevati hkrati s svobodo bližnjega, v tem je zlasti deseta zapoved Dekaloga nedvoumna.

Danes ne živimo več v harmoničnem svetu, kjer bi bil človek tesno povezan z okoljem, zato je toliko bolj pomembno, da tudi v odnosu do okolja ponovno oblikujemo svobodo, ki bo svoboda za delovanje, ne pa svoboda zaradi delovanja. Praktično to pomeni, da vsakodnevno načrtno gojimo zavestno spoštovanje do narave, sami sebi svoje delovanje ozaveščamo in s tem svobodno ponotranjamo odnos med našimi dejanji in naravo. Pri tem niso mišljene le znanstvene raziskave in intelektualna dejavnost strokovnjakov, pač pa predvsem vsakodnevno ravnanje in odgovornost slehernega posameznika. Gre za voljo, da spremenimo svoj odnos do narave v vsakodnevnem življenju; to možnost ima vsakdo, ne glede na izobrazbo, poklic in prepričanje. V to smer naj bi šel notranji razvoj vsakogar, in to ne pod prisilo, pač pa z osveščeno notranjo rastjo, ki je pri posamezniku različna, s tem pa sta različna njegov notranji razvoj in poklicanost k delovanju in tudi osebna stopnja odgovor-

nosti. Kajti svobodo imamo samo, če sprejemamo hkrati tudi odgovornost. Menim, da bomo prav v takem pojmovanju svobode našli tudi rdečo nit nastajajoče okoljske etike. Ni presenetljivo, da je ta rdeča nit z nami že vsaj od Dekaloga dalje.

Povzetek

Antropocentrizem današnje evropske civilizacije izvira iz grške in judovske tradicije, ki sta temelj evropske civilizacije. Stara zaveza je ena izmed temeljnih knjig, ki je oblikovala človeško ravnanje v odnosu do bližnjega pa tudi do sveta. Deset zapovedi, kot jih prinaša SZ, velja za nekakšen vrhunec SZ, zato lahko upravičeno domnevamo, da so značilno zaznamovale duhovni in gospodarski razvoj svoje dobe ter tudi poznejših časov. Nobena od desetih zapovedi ne govori neposredno o naravi. Hebrejci za naravo niso poznali posebne besede, pač pa je bila zanje le poseben izraz božjega delovanja. To ljudstvo je doživljalo naravo in celo bližnjega v luči enovite povezanosti z Jahvejem. Zato so jim v tej intenzivni povezanosti tudi za gospodarjenje z okoljem popolnoma zadoščali zakoni z izrazito poudarjenim moralnim izhodiščem. V visokih moralnih normah pa se judovska zakonodaja najbolj značilno razlikuje od drugih sočasnih zakonodaj starega vzhoda. Tako upoštevamo, da narava sicer ni v Dekalogu nikoli pojmovno omenjena, hkrati pa razumemo, da lahko izhodišča za okoljsko etiko kljub temu lepo izpeljemo tudi iz Dekaloga. Okoljska etika mora sloneti na moralnih temeljih, saj določa delovanje človeka, ki je tudi ob posegih v okolje v dejavnem odnosu do bližnjega. Slednje velja še posebno za deseto zapoved, ki je primerno izhodišče za razmišljanje o okoljski etiki. Deseta zapoved prinaša pomemben korak v smeri okoljske etike, saj prepoveduje prizadevanja, s katerimi bi si posameznik prilastil že razdeljeno premoženje, torej lastnino bližnjega ali premoženje, ki ima pomen za širšo skupnost. Deseta zapoved, ki posredno prepoveduje kopičenje dobrin, prepoveduje tudi krivično razdelitev dobrin in s tem ogrožanje življenja bližnjega kot osebe ali kot naroda. Tu se nedvoumno srečamo z etiko, kot jo razume SZ. Deseta božja zapoved v prispodobi velja za vsako grabljenje zemeljskih dobrin, ki si jih kopiči človek ali manjšina na račun bližnjega, naroda ali celine. Deseta zapoved torej smiselno obsoja vse totalitarne sisteme, ki so skušali okovati človeka in si prigrabiti dobrine narave. Industrijska revolucija pa je prvi takšen večji odklon, ki traja vse do danes in ga najdemo tako v najbolj brezobzirnem zgodnjem kapitalizmu kot tudi v vseh oblikah komunističnega gospodarstva. Tako komunizem kot zgodnji kapitalizem sta pojmovala odnos do narave izrazito kolonizacijsko in sta zato v nezdružljivem nasprotju z deseto zapovedjo Dekaloga, s tem pa tudi s kakršno koli okoljsko etiko in moralno. Ob koncu dvajsetega stoletja ostajajo

odprta številna pereča vprašanja. Razviti svet z nekako četrtino svetovnega prebivalstva danes porablja tri četrtine svetovnih dobrin. Samo razviti svet ima danes denar in tehnologijo za izkoriščanje naravnih bogastev, ki ležijo na težko dostopnih mestih (npr. manganovi gomolji na morskem dnu), podobno je z bogastvi Antarktike. Človeštvo je na pomembnem razpotju in morda ima poslednjo priložnost, da vsaj tu poskuša uvesti pravičnejšo delitev dobrin med narodi. Vse pomembne človeške odločitve učinkujejo globalno, zato naj okoljska etika prežema tudi vsako politično odločitev. Danes ne živimo več v harmoničnem svetu, kjer bi bil človek tesno povezan z okoljem, zato je toliko bolj pomembno, da tudi v odnosu do okolja ponovno oblikujemo svobodo, ki bo svoboda za delovanje, ne pa svoboda zaradi delovanja. Praktično to pomeni, da vsakodnevno načrtno gojimo zavestno spoštovanje do narave, sami sebi svoje delovanje ozaveščamo in s tem svobodno ponotranjamo odnos med našimi dejanji in naravo. Pri tem niso mišljene le znanstvene raziskave in intelektualna dejavnost strokovnjakov, pač pa predvsem vsakodnevno ravnanje in odgovornost slehernega posameznika. Gre za voljo, da spremenimo svoj odnos do narave v vsakodnevem življenju; to možnost ima vsakdo, ne glede na izobrazbo, poklic in prepričanje. Menim, da bomo samo tako vgradili okoljsko etiko tudi v vsakodnevno ravnanje. Ni presenetljivo, da je ta modrost vcepljena že v jedro desete zapovedi Dekaloga.

THE ATTITUDE TOWARDS THE ENVIRONMENT FROM THE ASPECT OF THE TENTH COMMANDMENT OF THE DECALOGUE

Summary

The anthropocentrism of the European civilization of the present time results from Greek and Jewish tradition, which represent the basis of European civilization. The Old Testament is one of the basic books which have been regulating human actions in relation to their neighbours as well as to the world. The ten commandments as presented by the Old Testament are regarded as a culmination therein. Consequently, it can right be expected that they had a characteristic impact on the spiritual and economic development of that time and also later on. None of the ten commandments directly speaks of nature. The Hebrews had no special word for nature. The latter was for them, however, a special expression of God's action. This people experienced the nature and even their neighbours in a uniform connectedness with Jahve. Due to this intensive connectedness the laws with especially stressed moral trait were completely sufficient, also as regards the managing of their environment. It is exactly in these high moral standards that the Jewish legislation characteristically differs from other legisla-

tions of the Ancient East of that time. Nature is not mentioned in the Decalogue yet it can well be understood that the standpoints regarding environmental ethics can be derived therefrom. Environmental ethics must be based on moral ground because it defines man's actions, the latter being in an active relation towards his neighbour when dealing with the environment as well. The latter fact especially holds true of the tenth commandment, which represents an appropriate standpoint as to the reflection on environmental ethics. The tenth commandment contributes an important step regarding environmental ethics because it forbids to usurp property which already belongs to someone else or which is of a common significance. The tenth commandment, indirectly forbidding the piling up of goods, also forbids unjust distribution, which leads to the endangering of the life of one's neighbour - a person or a nation. Undoubtedly this is the ethics as understood in the Old Testament. Allegorically, the tenth commandment holds good of any accumulation of worldly goods, performed by an individual or minority at the expense of their neighbours, nation or continent. The implication of the tenth commandment is the condemnation of all totalitarian systems, which tried to shackle the man and to grab the goods of nature. The first deviation in this sense is represented by industrial revolution, lasting up to the present days and reflected in the ruthless early capitalism as well as in all forms of communist economy. The relation towards the nature was comprehended in a highly colonizing way by early capitalism as well as by communism, thus being in an incompatible contradiction with the tenth commandment of the Decalogue and at the same time with environmental ethics and morality. Numerous burning questions remain without answers at the end of the 20th century. The advanced countries with approximately one fourth of world's population consume three fourths of world's goods. Only developed countries dispose of the funds and technology for the exploitation of natural resources situated in places difficult of access (e.g. manganese rocks at the sea bottom) or the riches of the Antarctica. Humanity is at an important crossroads and has perhaps its last opportunity to introduce a more righteous distribution of goods among nations. All important human decisions have a global impact; therefore, environmental ethics should be a part of each political decision. Since we are not living in a harmonic world anymore, where a man is linked to his environment, it

is even more important to establish freedom in the relation towards the environment again. This should be freedom for actions and not freedom therefrom. In practice this means that the respect for nature should daily be cultivated, our actions become conscious and the relation between our actions and the nature becomes more profound and on a free basis. This does not only relate to scientific research and intellectual activities of experts but to everyday acting and responsibility of each individual. It is the question of volition to change our attitude towards the nature in our everyday life; the possibility is given to everybody, irrespectively of one's profession or their view of life. This is the only way how to incorporate environmental ethics into everyday actions as well. It is not surprising that this wisdom represents the core of the tenth commandment of the Decalogue.

VIRI

1. Alexander, D., Alexander, P., 1984: Svetopisemski vodnik. Koper, 685 str.
2. Alexander, P., 1986: Encyclopedia of the Bible. Lion Publishing, Oxford, 352 str.
3. Bibel-Lexikon, 1968. Benziger Verlag, Köln, 1963 str.
4. Cazelles, H., in dr. 1979: Uvod v sveto pismo Stare zaveze. Mohorjeva družba, Celje, 743 s.
5. Einspieler, K., 1992: Deset zapovedi - ponudbe za življenje v svobodi. V: Celovški zvon X/37, Mohorjeva družba v Celovcu, str. 31 - 41.
6. Golob, S., 1992: Eko-razvoj. Nova predstava o sobivanju narave in človeka. Naši razgledi, 21. II., str. 119-120
7. Grabner-Heider, A., Krašovec, J., 1984: Biblični leksikon. Mohorjeva družba, Celje, 816 str.
8. Haag, H., 1971: Biblisches Wörterbuch, Verlag Herder, Friburg im Breisgau, 414 str.
9. Kim, A., 1992: Ekološka (okoljska) etika. Aram, Maribor, 44 str.
10. McKenzie, J.L. 1965: Dictionary of the Bible. Macmillan Publishing Co., New York, 954 str.
11. Pirnat, J., 1992: Etika sobivanja v okolju. Gozdarski vestnik 4, Ljubljana, str. 215 - 226
12. Rozman, F., 1992: Svetopisemske osnove, DZS, Ljubljana, 367 s.
13. Sveto pismo stare in nove zaveze, 1975. Ekumenska izdaja, Ljubljana
14. Toynbee, A., 1976. A study of history. Thames and Hudson Ltd. London, 576 str.